

jež kněz oznamuje obecnímu úřadu; tehole stávají se veřejno-právními institucemi a dostává se jim značné volnosti pro jejich činnost; vláda se zavazuje revidovati italské církevní zákonodárství a způsobilosti je kanonickému právu. Konkordát je tedy vítězstvím katolické církve v Itálii a úspěchem kardinála Gasparriho. Naopak na poli politickém vítězí Mussolini. Pernot si klade otázku, zda Mussolini zvítězil na úkor Svaté Stolice či na úkor celé církve. Katolíci ve Francii, Německu, Anglii a Americe ptají se prý s úzkostí, zda svrchovaná neodvislost Svaté Stolice neutrpí proto, že je uznána pouze jediným státem. Ptají se, jak Vatikán, který je vlastně světovou vládou, dokáže, že jeho správa a orgány zákonodárné, soudní a diplomatické — v nichž jsou většinou italské příslušníci — pracují jediné v zájmu církve bez jakékoli snahy sloužiti zájmům nebo aspoň šetřiti zájmů státu, jemuž Svatá Stolica vděčí za svou novou neodvislost a na jehož území je nikoli už jako protestující vetřelec, nýbrž jako přítel a spojenec. Němečtí katolíci soudí, že Svatá Stolica je si vědoma tohoto problému a že bude hleděti rozptýliti podezření stranickosti tím, že se bude snažiti učiniti ústřední církevní úřady mezinárodními. Pernot ukazuje v závěru svého článku, jak se Německu podařilo soustavnou činností posíliti své zastoupení v ústředních církevních úřadech a vybízí Francii, aby na tomto poli nezhálela. Neboť francouzský velvyslanec u Svaté Stolice měl veliký vliv před uzavřením lateránských smluv a francouzští katolíci se obávají, že nyní převládne u Vatikánu vliv italský. Aspoň fašistické časopisy, opojeny úspěchem, to prohlašovaly s netajenou radostí.

Dr. K. Jk.

LITERATURA.

MAX WEBER: POLITIKA JAKO POVOLÁNÍ. Přeložil a předmlouvou opatřil JUDr. Jan Mertl. V Praze, Orbis 1919. 90 str. Kč 12.—.

Německý sociolog Max Weber (1864—1920), s nímž se čeští čtenáři tímto překladem po prvé seznamují, je takřka zakladatelem sociologie politické. Je charakterisován přísnou kritikou poznávacích možností, nesmlouvavým úsilím o vědeckou pravdu a objektivní zachycení sociální skutečnosti. Jakožto čistý teoretik, jemuž je lhostejná otázka, jaké důsledky vyvodí z vědeckých poznatků praktičtí politikové, nesměšuje vědecké poznávání s praktickými požadavky a ideály. To neznamena, že by Weber nepociťoval účasti na politických osudech svého národa. Naopak. Snažil se uplatňovati své politické přesvědčení i prakticky; a právě na tomto spise Weberově lze pozorovati jeho dvojitý poměr k politickému životu: poměr vědce a poměr vlastence dotčeného porážkou svého národa. Jeví se to hlavně v partiích jednajících o problému výběru vůdců, o moderním zmechanisovaném stranictví a o odpovědnosti v politice proti nepraktickému idealismu.

Základem knihy »Politika jako povolání« je přednáška, kterou měl Weber v Mnichově r. 1919 k studentům. I v tomto knižním zpracování je ponechána forma přednášky, která mu nedovolila, aby zcelil své výklady tak přísnou formou vědeckou, jako v jiných dílech. Tím vděčnější jsme překladateli, že v úvodu v krátkém soustavném přehledu vyložil význam některých nových sociologických pojmů, jichž Weber užívá.

Jde o všeobecnou otázku: co jest a co může znamenati politika jako povolání. Nejedná se tedy o to, jaký by měl být obsah politické činnosti.

Politika je pojem velmi široký a znamená každý druh samostatné *vůdčí* činnosti. V užším slova smyslu rozumíme politikou vedení nebo vliv na vedení státu. Stát definuje Weber jako lidskou pospolitost, která uvnitř určitého území si osobuje monopol legitimního fysického násilí. Území a fysické násilí uznává za specifické znaky státu. Je tedy politika snaha o účast na moci, nebo o vliv na rozdělení moci ať mezi státy, ať uvnitř státu mezi lidskými skupinami v něm obsaženými.

V každém státě jsou lidé, kteří mají autoritu, a lidé, kteří tuto autoritu uznávají a kteří se jí podrobují. Je tedy stát »poměr panství« lidí nad lidmi. Důvody legitimacy panství jsou tři: tradice,

charisma a legalita. Ve skutečnosti ovšem podmiňují poslušnost nejvíce hrubé motivy strachu a naděje, ale odpovědi na otázku po legitimitě poslušnosti jsou tyto tři »čisté« typy. Autora zajímá hlavně druhý typ — typ »povoláného vůdce« — reprezentovaný jednak svobodným »demagogem«, jednak parlamentním »vůdcem strany«.

Tito vůdcové musí mít určité pomocné prostředky v politickém boji o moc. Potřebují

1. »osobní správní štáb«, t. j. lidi, jejichž jednání je založeno na poslušnosti vůči nim;
2. »věcné prostředky správy«, t. j. statky, jichž je třeba k provedení fyzického násilí.

Správní štáb poslouchá držitele moci nejen na základě představy legitimacy, nýbrž zároveň pro materialní odměnu a společenské pocty. Podle toho, je-li tento správní štáb sám vlastníkem věcných prostředků správy, nebo je-li správní štáb »odloučen« od prostředků správy, rozlišuje politické svazy učeně »stavovsky« nebo »byrokraticky«. V prvním případě vládne pán za pomoci samostatné aristokracie, v druhém má správu ve vlastních rukou prostřednictvím otroků, úředníků, atd., placených naturálními i peněžitým deputátem z jeho spíže. Byrokratický státní řád ve své nejracionálnější formě je charakteristický právě pro moderní stát.

Vývoj moderního státu počíná tím, že kníže způsobuje vyvlastnění samostatných soukromých nositelů správní moci — právě tak jako vývoj kapitalistického hospodaření spočívá v pozvolném vyvlastňování samostatných výrobců. V dnešním státě je dokonale provedeno odloučení správního štábu od věcných provozovacích prostředků. Nejmodernější vývoj se snaží o vyvlastnění tohoto vyvlastnítele politických prostředků a dosahuje aspoň toho, že na místo dosazených vrchností nastupují vůdcové, kteří svou legitimitu odvozují z vůle ovládaných.

Během tohoto politického vyvlastňovacího procesu se vyskytli ve službách knížete (»politika z povolání« ve vlastním slova smyslu) lidé, kteří nechťeli být sami vůdci, nýbrž vstupovali do služeb politických pánů, t. j. politikové z povolání v druhém slova smyslu. Z obstarávání politiky knížete získávali jednak materiální životní výdělek, jednak ideovou životní náplň. Politiku může někdo dělati jako politik »příležitostný« (každý, kdo odevzdává při volbách svůj volební lístek a pod.), nebo jako politik z »vedlejšího povolání« (ten, kdo ji dělá jen v případech vedlejší potřeby a nevidí v tom ani materiálně ani ideálně hlavní obsah svého života). Ale kníže si musil vytvořit štáb pomocných sil věnujících se výlučně, tedy z »hlavního povolání« jeho službě.

Jsou dva způsoby, jak je možno učiniti politiku svým povoláním: buď je možno žít »pro« politiku, nebo »z« politiky. Aby mohl někdo žít jen pro politiku, musí být hospodářsky neodvislý od příjmů, které mu politika může přinést, a jeho příjmy nesmějí záviset na tom, aby musil dávat sám svou pracovní sílu a své myšlení zcela, nebo alespoň převážnou měrou do služeb svého výdělků. To je na př. rentier, do jisté míry advokát, nikoliv však podnikatel, na př. průmyslový, který je svým závodem vázán. Řízení státu nebo strany lidmi, kteří žijí jen pro politiku (v hospodářském slova smyslu) znamená plutokratické rekrutování politicky vůdčích vrstev. (Není tím ovšem řečeno, že by tyto vrstvy se nesnažily využít svého politického panství pro své soukromé hospodářské zájmy). Neplutokratické rekrutování politických interesentů předpokládá, že jim plynou z provozování politiky pravidelné a zajištěné příjmy. Politika může tedy být provozována buď jako »čestný úřad« lidmi majetkově nezávislými, nebo může být zpřístupněna vrstvám nemajetným, ale musí pak být placena. Buď čistý »obročník«, nebo placený »úředník«. Proto všechny stranické boje nejsou jen bojem o věcné cíle, nýbrž hlavně bojem o patronáž nad úřady. — Naproti tomu podmiňují čistě technické, neodstranitelné potřeby správy vývoj odborného, specialisovaného a školeného úřednictva, které zaručuje výkonnost státního aparátu, chráníc jej na základě své stavovské cti proti korupci a prospěchářství.

Současně s vývojem školeného úřednictva postupuje také vývoj »vůdčích politiků«. Kníže měl kol sebe vždy rádce, kteří vlastně udávali směr politiky. Teprve s vývojem konstitucionalismu vznikla potřeba jednotného řízení politiky vedoucím státníkem. Vývoj úřadů dál se jinou cestou. Nejvyšší správní úřady byly původně »kolegiální«, t. j. byly to poradní sbory scházející se za předsednictví

knížete, který sám rozhodoval. Kníže pak se obklopoval svým osobním kabinetem ve snaze, aby se vymanil ze stále rostoucí převahy odborného úřednictva a aby udržel ve svých rukách vedení státu. Situace se změnila s objevením parlamentů. Tam, kde vládce měl moc ve svých rukách, jde úřednictvo s ním proti parlamentu, a obě strany mají zájem na tom, aby společně čelily politickému vedení parlamentu a aby byl kolegiální systém nahrazen jediným šéfem kabinetu. Tak vzniká jednotný vedoucí úředník — ministr. Tam, kde má parlament převahu nad vládcem (v Anglii), je vývoj ve směru sjednocení ještě silnější. I tam se vyvíjí kabinet v čele s jednotným vůdcem, jenž parlamentním, zástupcem nejsilnější a tedy rozhodující strany a odpovědným vůči veřejnosti, zejména parlamentní. Z tohoto systému vznikají potom parlamentní ministerstva. Docela jinak je tomu na př. v Americe, kde lid přímo volí vůdce vítězné strany a staví jej v čelo jím jmenovaného úřednického aparátu tak, že je parlamentem vázán pouze ve věcech rozpočtových a v zákonodárství.

Ve státě s moderním stranickým aparátem dělí se veřejní funkcionáři ve dvě skupiny; v úředníky odborné, neodvislé a v úředníky politické, odvislé od politické konstelace. Jiný rozdíl mezi oběma skupinami bývá ten, že političtí úředníci nemusí mít odbornou kvalifikaci, která je nutná pro úředníka odborného. Poměr ministra a odborového rady v jeho ministerstvu je asi stejný jako poměr dozorců rady v bance a odborných bankovních úředníků.

Všimněme si vývoje typu »politika z povolání«. Vyvinuli se ve službách knížete v jeho boji se stavy. Jejich hlavními typy jsou: klerikové, umějíci psátí a na základě svého stavu úplně odloučení od provozovacích prostředků knížecí správy, humanisticky vzdělaní literáti, dvorská šlechta, anglická gentry a hlavně juristé, kteří měli rozhodující význam pro politickou strukturu především evropského západu. Moderní advokát a moderní demokracie náleží odtud úplně k sobě, neboť dnešní politika je převážnou měrou provozována veřejně prostřednictvím mluveného i psaného slova a právě v okruhu úkolů advokáta leží docenit jeho význam. Tím je advokát v převaze proti každému úředníkovi, jenž není a ani nemá být demagogem, a když se jím stane, je demagogem špatným. Úředník má být nestranný, má jen »spravovat« a ne dělat politiku, nesmí »bojovat«, což je přímo živlem politikovým. Kdežto úředník nestranně vykonává rozkazy a přenechává za ně odpovědnost rozkazujícímu, má politik vlastní zodpovědnost za to, co dělá,

Od dob ústavního státu je demagog (bez hanlivé příchuti slova) typem vůdčího politika. Protože demagogie užívá hlavně řeči a to nejen mluvené, nýbrž i tištěné, je politický publicista, žurnalista dnes nejdůležitějším představitelem tohoto typu.

Rozebíraje potom situaci moderního žurnalismu shledává Weber, že moderní žurnalista nemá mnoho šancí na získání vůdčího politického postavení, hlavně následkem silně vzrůstající závislosti žurnalistovy, podmíněné velkým vzestupem intenzity a aktuálnosti žurnalistického provozu. Žurnalistická dráha podle jeho názoru není normální cestou vzestupu politického vůdce, třebaže zůstává jednou z nejdůležitějších cest k profesionální politické činnosti, a to cestou, která není pro slabé povahy.

Chtěje vysvětliti úlohu jiného typu politika z povolání, totiž stranického úředníka, rozebírá Weber stranictví a organizaci stran. V každém větším státě, kde dochází k periodickým volbám držitelů moci, je politika nutně provozem zájemců. Několik politicky interesovaných jednotlivců shání družinu, která by jim pomohla ke hlasům. Občané jsou rozdělení v část politicky pasivní a v část aktivní. Struktura politických stran je různá. Strany středověkých měst byly čistě osobní družiny, také strany v našem slova smyslu byly v počátcích pouze družinami aristokratů, jimž se blížily pozdější strany honorací v době, kdy se měšťáci dostali k moci. Politika se tu provozovala neformálně, neúředně, většinou jen o volbách. Spojení udržovali jen členové parlamentu; vedle nich byli politiky z povolání pouze placení žurnalisté. Nebylo placených úředníků strany. I poslanců a kandidátů bylo málo vzhledem k tomu, že šlo o funkce čestné.

Moderní formy organizace stranické se velmi liší; jsou následkem demokracie, všeobecného volebního práva. Panství honorací a členů parlamentu přestalo, hlavní úlohu hrají politikové »z hlav-

ního povolání« stojící mimo parlament. Na těchto politicích závisí výběr vůdců strany, od jejichž vítězství očekávají samozřejmě osobní odměny: úřady nebo jiný prospěch, a ovšem i zisk a větší moc pro stranu. Moc ve straně leží v rukách těch, kdož stále pracují v provozu strany, nebo těch, od nichž tento provoz závisí finančně nebo osobně. Tento »stroj« strany znamená příchod plebiscitní demokracie.

Weber líčí pak vývoj stranického aparátu jednak v Anglii, jednak ve Spojených Státech, celkem podle Ostrogovského: *La démocratie et les parties politiques*. Paris 1912.

V staré stranické organizaci v Anglii hospodařily honorace a částečně již s nimi zaměstnanci a podnikatelé. Později se zavádí systém zvaný Caucus, kterým mělo být volební právo zdemokratisováno zřízením místních volebních spolků. Výsledkem tohoto systému je, že členové anglické sněmovny jsou většinou jen dobře disciplinovaným hlasovacím sborem a ve skutečnosti tvoří jen družinu plebiscitního diktátora, který stojí nad parlamentem.

V Americe byl plebiscitní princip zaveden ještě dříve a daleko pronikavěji. Důvodem toho byla hlavně skutečnost, že president — který měl patronáž nad úřady — byl volen lidem a byl nezávislý od parlamentu. Vítězství v presidentských volbách znamenalo tedy zajištění kořisti úředních obročí. Důsledkem toho je známý »spoil system« t. j. zabírání úřadů přívrženci zvoleného kandidáta. Pro strany to znamená, že sledují v boji jen cíle karieristické, na programové ideje se neohlížejíce. Díky činnosti politických kapitalistických agentů, tak zv. Bossů, zaveden je tu silně kapitalistický, shora přísně organizovaný, stranický provoz. Znenáhla však již i v Americe vzrůstá počet pevných úřednických míst pro úředníky kvalifikované a neodvislé od volebních výsledků. Tím pomalu mizí i spoil system, což ovšem změní i organizaci stran.

V Německu byl až dosud politický aparát podmíněn jednak bezmocností parlamentu, jednak velkou mocí znamenitě školeného odborného úřednictva. Za těchto okolností politikové z povolání neměli moci, strany ovládli úředníci. Měšťácké strany byly cechy honorací a rovněž pouhými cechy byly strany parlamentní: každá řeč pronesená v plenu byla dříve censurována ve straně. Po převratu se zdá, že nastala změna, ale není vhodných politických vůdců; jen přívrženci diktatury ulice jsou pevněji organizováni. Dnešní stav v Německu charakterisuje Weber jako demokracii bez vůdce, jehož typickým jevem je poměrné volební právo, které dává možnost různým zájmovým svazům vynutit si volbu svých úředníků do sněmovny a vytvořit tak nepolitický parlament, který nepotřebuje vůdce. Proto se Weber zastává volby presidenta lidem, nikoliv parlamentem (»silný president«), protože to je jediná příležitost volit vůdce.

Těžko říci, jaký bude za těchto okolností další vývoj politiky »jako povolání«. Pro ty, kdož jsou nuceni žít z politiky, zbývá jen žurnalistika nebo místo placeného úředníka strany, obě cesty velmi trnité. Co mohou poskytnout a jakých osobních předpokladů vyžadují?

Mohou poskytnout pocit moci, účastenství na tvoření dějin. Tato velká moc vyžaduje ovšem, aby jí byl takový politik hoděn; má-li tomu tak být, musí mít hlavně tyto tři vlastnosti: náruživost, t. j. vášnivou oddanost věci, odpovědnost a prozíravost. Proti tomu musí být prost ješitnosti, to jest nesmí usilovati o moc pro ni samu, jakožto předmět čistě osobního sebeopojení, což vlastně je totéž jako nevěcnost nebo neodpovědnost, nebo obě společně.

Posledním problémem, který Weber řeší, je otázka ethosu politiky jako »věci«, t. j. otázka po etickém místě politiky.

Předně je nemožno rozumět »etikou« hledání důvodů, ospravedlnění, omluv. Politikům náleží starosti o budoucnost a odpovědnost před ní, nikoliv otázky viny na minulosti. A dále: platí pro politické jednání táž etika jako pro jiné jednání, nebo jaký je vztah mezi etikou a politikou? Nesmíme zapomenout na dvě věci: že totiž politika pracuje s mocí, t. j. s násilím, a že jejím důležitým momentem je odpovědnost. Každé jednání může být mravně orientováno buď »podle smýšlení« nebo »podle odpovědnosti«. Ten, kdo jedná mravně podle smýšlení, snaží se jen, aby neuhasl plamen čisté ideje —

následky ponechává světu, Bohu; kdo jedná mravně podle odpovědnosti, počítá s danou situací a nevyhýbá se zodpovědnosti za následky, jež bylo možno předvídati. Každá etika musí dále počítati s tím, že dosažení dobrých cílů je často vázáno na užití prostředků nebezpečných, nebo i závadných, a těžko určit, kdy »dobrý účel světlí prostředky«. O problém posvěcení prostředku účelem musí asi ztroskotati každá etika podle smýšlení, neboť by měla mít vlastně jen jednu možnost: zamítnouti každé jednání, které užívá mravně nebezpečných prostředků.

V politice však neplatí zásada hlásaná F. W. Foersterem, že z dobra může pojití jen dobro, ze zla zlo. V politice je tomu často právě naopak. Dualismus dobra a zla, irracionalita světa, byly právě hybnou silou všeho náboženského vývoje; specialisace etiky pro různé kasty je přísně provedena v etice indické a zná ji i etika katolická (mnich, zbožný rytíř a měšťan), která vřadila do etiky i násilí, jako kárný prostředek proti hříchu a kacířům. Všechna náboženství se musela vypořádati s problémem politické etiky, totiž s problémem legitimního násilí.

Každý politik pracuje s tímto prostředkem legitimního násilí. Potřebuje k tomu přívrženců, kterých získává jen tím, že jim dává vyhlídky na vnitřní či vnější odměnu. A na těchto motivech, eticky převážně nízkých, spočívá úspěch vůdce. Toho si musí být každý politik vědom, i své odpovědnosti za to, co se může stát pod jejich nátlakem. Každé politické jednání, které pracuje s násilnými prostředky a na základě etiky podle odpovědnosti, ohrožuje »spásu duše«. Jedná-li politik s čistou etikou podle smýšlení, je tu nebezpečí katastrofy, neboť chybí odpovědnost za následky. Politika se ovšem nedělá jen hlavou — v tom mají pravdu etikové podle smýšlení — a v tom, kdo je opravdu »povolán« k politice, musí se obě etiky doplňovati. Nikoli opájení romantickými sensacemi, nýbrž celou duší počítovaná odpovědnost je to lidsky pravé a dojemné.

F. B. S.

BIBLIOGRAFIE.

ČESKÁ.

- Hexner* (Ervin) — Základy kartelového práva. 1929. 157 str. 52.—.
- Jandásek* (L.) — Význam dra Tyrše v přípravě našeho osvobození. Čsl. obec sok. 1929. 30 str. 5.—.
- Klapka* (Otakar). — Průmysl a zatížení komunálními dárkami. V Praze, kom. Řivnáč 1929. 15 str. 4.—.
- Külpe* (O.). — Úvod do filosofie. Praha, Melantrich 1929. 35.—.
- Masaryk* (T. G.). — Americké přednášky. 2. vyd. Praha, Čin 1929. 18.—.
- Mišík* (Mikuláš). — Husiti na Slovensku. V B. Bystrici, typ. Žabka 1928. 328 str.
- Navrátil* (Ladislav). — Organizační otázky československého obchodu. V Praze, kom. Řivnáč 1929. 21 str. 5.—.
- Neumann* (Stanislav Kazimír). — Francouzská revoluce. Díl I. Praha, Borový 1929. 75.—.
- Patočka* (Ladislav). — Problémy československé hospodářské expansivity. V Praze, kom. Řivnáč 1929. 16 str. 4.—.
- Pazourek* (J.). — Nové proudy ve světové obchodní politice. Praha, kom. Řivnáč 1929. 4.—.
- Pelikán* (F.). — Boj za svobodu české filosofie a historické hodnocení. Praha, Srdce 1929. 5.—.
- Riedl* (Eduard). — Československo a předválečný dluh bývalé rakousko-uherské monarchie. Praha, Zemská banka 1929. 135 str.
- Ročenka* československé republiky. Vrch. red. dr. Ant. Hajna. Roč. VIII. 1929. V Praze 1929. 341 str. 48.—.
- Slavík* (J.). — Studie k dějinám ruské revoluce. III. Opise v bolševické propagandě. 1929. 3.—.
- Sloukal* (K.). — Sv. Václav a svatováclavská idea v našich dějinách. Praha, Srdce 1929. 8.—.
- Svítal-Karník* (J.). — Duch Slovenska. Praha, Čes. akc. tisk. 1929. 15.—.
- Šeracký* (Fr.). — Moderní racionalisace výroby s hlediska psychotechnického. V Praze, kom. Řivnáč 1929. 17 str. 4.—.

FRANCOUZSKÁ.

- Destrée* (Jules). — Introduction au socialisme. L'Eglantine 1929. 15 fr.
- Gide* (Charles). — Le coopératisme. Recueil Sirey 1929. 335 str. 15 fr.
- Chicos* (Stéfan). — Le contrôle de l'engagement des dépenses publiques (en France, en Belgique, en Italie et en Angleterre). Recueil Sirey 1929. 64 str. 12 fr.
- La Bigne de Villeneuve* (Marcel de). — Traité général de l'Etat. Essai d'une théorie réaliste de droit politique. Recueil Sirey 1929. 626 str. 60 fr.